Riigikohus: koroonapassi aluseks olnud seadus pole põhiseadusega vastuolus

31. oktoober 2022

Riigikohus leidis täna avaldatud otsuses, et nakkushaiguste ennetamise ja tõrje seaduse (NETS) normid, mis võimaldasid valitsusel koroonaepideemia ajal kehtestada n-ö koroonapassi nõude, pole põhiseadusega vastuolus.

Põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium märkis, et koroonapassi nõue piiras küll mitmeid põhiõigusi, kuid sedalaadi piirangud võivad põhimõtteliselt olla vajalikud, et täita põhiseadusega riigile pandud kohustust kaitsta inimeste elu ja tervist ohtliku nakkushaiguse eest.

Vabariigi Valitsus andis eelmise aasta mais ja augustis koroonaviiruse leviku ohjeldamiseks välja kaks korraldust (nr 212 ja 305), mis tuginesid NETS-ile. Esimesega kehtestati muu hulgas karantiininõuded lähikontaktsetele ja teisega pandi paika piirangud paljudele avalikus ruumis toimuvatele tegevusetele – näiteks huvikoolides, toitlustusasutustes, spordiklubides, veekeskustes ning avalikel üritustel ja koosolekutel viibimisele.

Mõlemas korralduses oli ette nähtud, et piirangutest on vabastatud koroonatõendiga ehk koroonapassiga inimesed, kes on läbinud vaktsineerimiskuuri, vaktsineerituga võrdustatud või haiguse eelnenud 180 päeva jooksul läbi põdenud.

52 inimest ja kolm äriühingut esitasid halduskohtule kaebused, milles leiti, et korraldused piiravad põhiseadusevastaselt nende õigusi. Kaebuse esitanud inimesi ühendas see, et neil polnud koroonatõendit. Toitlustuse, kirjastamise ja sõiduõppega tegelenud äriühingud olid aga seisukohal, et koroonatõendi nõue ja nende kohustus seda kontrollida piirab ettevõtlusvabadust.

Halduskohus rahuldas tänavu 31. mai otsusega kaebused ja taotles Riigikohtult, et korralduste aluseks olnud NETS-i normid tunnistataks põhiseadusevastaseks. Esimese astme kohtu hinnangul polnud normid piisavalt täpsed ja selged, ega määratlenud täidesaatva võimu tegevuse piire. Korraldustes ette nähtud tõsised põhiõiguste piirangud oleks tulnud halduskohtu arvates kehtestada seadusega, mitte valitsuse õigusaktiga.

Riigikohus: piirangutel oli inimeste elule oluline mõju

Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium leidis täna avaldatud otsuses, et NETS-i normid pole põhiseadusega vastuolus.

Esmalt märkis kolleegium, et valitsuse korraldustega kehtestatud piirangud riivasid kahtlemata paljusid põhiõigusi, nagu liikumis- ja ettevõtlusvabadus, õigus haridusele, õigus vabalt valida elukutset ja töökohta ning võrdsuspõhiõigus. Piirangud olid nii laiaulatuslikud, et võisid võtta kaebajatelt õiguse otsustada ise oma

elukorralduse üle. Kitsenduste raskust ei vähendanud seegi, et inimene võis mõnele tegevusele asenduse leida. Piiratud tegevuste väärtus ei sõltunud ainult nende sisust – õppimine, sportimine, söömine, muusika kuulamine jms –, vaid ka läbiviimise kohast ja viisist ning vahetust iseloomust, sealhulgas võimalusest suhelda teiste inimestega. Riigikohus ei nõustunud valitsuse väitega, et piirangud olid väheintensiivsed.

Kuna piirangud olid ulatuslikud ja inimene sai neist vabaneda üksnes haiguse läbipõdemise või vaktsineerimise teel, kehtestasid korraldused sisuliselt kaudse vaktsineerimisnõude, sekkudes inimese kehalisse puutumatusesse. Vaktsineerimisega kaasnevad ka terviseriskid, ehkki raske tervisehäire või surma tõenäosus koroonavaktsiini tulemusena on seni kogutud andmetel väga väike.

Teisalt peab piirangute kehtestamist vaagides arvestama sellega, et põhiseadus paneb riigile kohustuse inimesi kaitsta, nimetades ühe ohuallikana otsesõnu nakkushaigusi. Riigikohus rõhutas, et inimeste elu ja tervise kaitse läbi nakkushaiguste tõrje on kaalukas põhiseaduslik eesmärk, mis võib anda aluse muude põhiõiguste piiramiseks.

Seetõttu tuleb seadusandjal juba ennetavalt kehtestada nakkushaiguste tõrjumiseks vajalikud normid. Samas iseloomustab eriti just uuelaadseid haigusi, nagu koroona, suur ebamäärasus ja muutlikkus. Paratamatult pole võimalik seaduses ette näha kõiki põhiõigusi piiravaid meetmeid, mis võivad osutuda konkreetse haiguse tõrjumisel vajalikuks. Liiga detailne ja jäik regulatsioon võib aga takistada kriisi tõhusat lahendamist.

Kolleegium leidis, et ehkki koroonaepideemia algas Eestis juba 2020. aastal, oli koroona ka vaidlusaluste korralduste kehtestamise ajal NETS-i mõttes endiselt uuelaadne ohtlik nakkushaigus, sest levisid uued viirusetüved, mille ohtlikkuse ja vaktsiinidele allumise kohta polnud tol hetkel veel piisavalt teadmisi. Samuti oli mullu sügisel endiselt suur oht, et haiglavõrku võib tabada tõsine ülekoormus.

Kokkuvõttes otsustas Riigikohus, et NETS-i normid ei piiranud kaebajate põhiõigusi lubatust intensiivsemalt, seadus polnud liialt ebaselge ja valitsus ei ületanud talle seadusega antud volitusi. See ei tähenda siiski, et seadusandja ei peaks püüdma edaspidi NETS-i täpsustada, eriti just uute võimalike koroonapuhangute kontekstis. Normid, millega epideemia algusfaasis võib olla võimalik leppida, ei pruugi pikalt kestva kriisi jätkudes ja haigust puudutavate teadmiste lisandudes olla enam piisavalt täpsed.

Põhiseaduslikkuse järelevalve ja kaebuste lahendamine põhikohtuasjas toimuvad üksteisest eraldi. See tähendab, et halduskohtu 31. mai otsust on võimalik ringkonnakohtus vaidlustada 30 päeva jooksul alates tänasest Riigikohtu otsusest. Kolleegium leidis küll, et NETS-i normid olid põhiseadusega kooskõlas, aga valitsuse korralduste proportsionaalsust saab ringkonnakohus hinnata põhiasja lahendamisel, kui valitsus peaks apellatsioonikaebuse esitama.

Riigikohtu otsusegasaab tutvuda siin[1].

Arno Põder
pressiesindaja
Riigikohus
arno [dot] poder@riigikohus [dot] ee

Allikas URL: https://www.riigikohus.ee/et/uudiste-arhiiv/riigikohus-koroonapassi-aluseks-olnud-seadus-pole-pohiseadusega-vastuolus

Lingid
[1] https://www.riigikohus.ee/et/lahendid/?asjaNr=5-22-4/13